

N:o 36.

Kongl. Maj:t:s nådiga proposition till Riksdagen, angående förändring af villkoren för erhållande af understöd utaf allmänna medel till undervisning i slöjd för gossar; gifven Stockholms slott den 26 januari 1894.

Med hänvisning till bilagda, vid föredragning af ecklesiastikärenden denna dag förda protokoll vill Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen medgifva, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visar sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvari antalet slöjdande gossar uppgår till minst 10, erhålla ett årligt understöd af 75 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flere afdelningar, må på här ofvan angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvari antalet uppgår till minst 15, erhålla likaledes ett årligt understöd af 75 kronor.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

*Utdrag af protokoll öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26
januari 1894.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern **BOSTRÖM**,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve **LEWENHAUPT**,
Statsråden: friherre **VON ESSEN**,
friherre **ÅKERHJELM**,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre **RAPPE**,
CHRISTERSON.

32:o.

Härefter anförde statsrådet Gilljam:

Sedan Eders Kongl. Maj:t föreslagit 1877 års Riksdag att anvisa ett anslag af 15,000 kronor till befrämjande af undervisning i slöjd för gossar vid *folkskolorna*, och Riksdagen, som ansett det ifrågavarande statsunderstödet icke böra uteslutande komma *folkskolorna* till del, utan äfven kunna tilläggas församlingar, *hvilka på annat sätt beredde i skol-åldern varande barn slöjdundervisning*, på det sättet bifallit Eders Kongl. Maj:ts framställning, att ett ordinarie anslag anvisats till belopp af 15,000 kronor att användas till understöd åt de *församlingar, som på*

lämpligt sätt beredde i skolåldern varande barn undervisning i slöjd, fann Eders Kongl. Maj:t godt att, genom kungörelsen den 11 september 1877, i nåder förordna, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visat sig hafva på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i slöjd för gossar under minst fyra timmar i veckan, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersattes, kunde af statsmedel, för så vidt det beviljade anslaget dertill lemnade tillgång, för hvarje skola erhålla ett årligt understöd af 75 kronor.

Slöjdundervisningen omfattades med stort intresse och infördes i allt flere skolor, hvadan det till dess främjande anvisade statsanslaget snart visade sig otillräckligt. På Eders Kongl. Maj:ts förslag höjde därför Riksdagen detsamma år 1881 till 25,000 kronor och uppförde det såsom förslagsanslag. Sedan den tiden har Riksdagen, likaledes på Eders Kongl. Maj:ts förslag, höjt ifrågavarande anslag år 1889 till 75,000 kronor och år 1893 till 110,000 kronor.

Under hela den tid ifrågavarande anslag varit staldt till Eders Kongl. Maj:ts förfogande hafva stadgandena rörande villkoren för erhållande af statsunderstöd till slöjdundervisningen varit oförändrade, ehuru dessa stadganden vid tillämpningen ej sällan blifvit olika tolkade. Föreskriften, att skoldistrikt, som anordnat undervisning i slöjd för gossar, må af statsmedel erhålla ett årligt understöd af 75 kronor för hvarje skola, har t. ex. af några myndigheter tolkats så, att dylikt understöd kunde erhållas så väl för skola i egentlig mening som för grupp af slöjdande gossar eller afdelning af skola, under det andra hållit före, att det ifrågavarande understödet finge utgå endast för skola i vanlig mening. Föreskriften att slöjdundervisningen skall vara anordnad under minst fyra timmar i veckan har af några uppfattats så, att undervisning i detta ämne skulle meddelas fyra timmar i hvarje vecka under hela den årliga lästiden, under det andra ansett, att man endast behöfde tillse, att undervisning i slöjd meddelades fyra gånger så många timmar, som skolan påginge i veckan räknadt.

De olika tolkningarna af meranämnda bestämmelser hafva, bland annat, kunnat medföra, att ett skoldistrikt kommit att till bestridande af kostnaderna för slöjdundervisningen af statsmedel erhålla ett jemförelsevis mycket större bidrag än ett annat.

För att detta missförhållande måtte blifva afhjelpat, framlade en ledamot af Riksdagens Andra Kammare, lektorn Elowson, vid 1889 års riksdag motion, deri yrkades:

att det ifrån staten utgående bidraget till slöjdundervisningen skulle beräknas efter slöjdgrupper;

att en slöjdgrupps omfattning skulle inom vissa gränser bestämmas; att för hvarje af vederbörligt antal gossar bestående slöjdgrupp, som undervisades minst fyra timmar i veckan under åtta månader, skulle likasom hittills kunna erhållas ett årligt anslag af 75 kronor; samt att jemväl för hvar och en slöjdgrupp, omfattande det fastställda antalet gossar, hvilka undervisades minst fyra timmar i veckan under fyra månader af året, skulle kunna erhållas ett statsbidrag af 37 kronor 50 öre.

Statsutskottet hemställde om afslag å motionen, enär utredning saknades hvilka verkningarna af de utaf motionären förordade förändringarne i nu gällande villkor för ifrågavarande statsbidrags erhållande skulle blifva, särskildt med afseende å statsverkets kostnader. Detta blef ock Riksdagens beslut.

Följande år föreslog samme motionär Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes efter förutgången utredning taga i öfvervägande, huruvida icke en förändring i kongl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd för i skolåldern varande barn borde i fråga om villkoren för nämnda anslags utbetalning beslutas i sådant syfte, som motionären i sin ofvan anförda motion till 1889 års Riksdag angifvit.

Riksdagens Andra Kammare afslog motionen. Härtill bidrog, som det vill synas, den omständigheten, att ifrågavarande motion icke blifvit behandlad af statsutskottet utan af tillfälligt utskott.

Emellertid torde det vara ovedersägligt, att en förändring af villkoren för erhållande af bidrag utaf allmänna medel till bestridande af kostnaderna för undervisning i slöjd bör vidtagas.

Vid utredning af frågan, hvilka förändringar i förenämnda hänseende äro af behöfvat påkallade, torde först och främst böra tillses, huruvida ifrågavarande statsbidrag bör fortfarande utgå för skola eller om det hellre bör utanordnas för slöjdgrupp.

I en stor mängd skolor på landet är antalet af dem, som deltaga i slöjundervisningen, ej större, än att de kunna undervisas tillsammans. Enligt uppgifter, som inforrats från de särskilda skoldistrikten, funnos år 1892 på landsbygden:

omkring 170 skolor med	4—9	slöjdande gossar
” 446	” ” 10—14	” ”
” 300	” ” 15—19	” ”
” 240	” ” 20—24	” ”

I dessa skolor är det ej behöfligt att för antalets skull indela

dem, som anmält sig till deltagande i slöjdöfningarna, i särskilda grupper, enär erfarenheten gifver vid handen, att en lärare kan tillfredsställande undervisa omkring 25 gossar tillsammans. Mångenstädes på landet skulle det dessutom vara förenadt med stora svårigheter att kunna anordna slöjdundervisning åt mer än en grupp gossar.

Af detta torde framgå, att föreskriften, att statsbidrag till främjande af slöjdundervisningen skall utgå för skola, utan olägenhet kan i ett stort antal fall tillämpas, och att den sålunda kan och bör kvarstå.

I åtskilliga folkskolor på landet äfvensom i de flesta folkskolor i städerna är åter antalet af dem, som begagna sig af den för dem anordnade slöjdundervisningen, så stort, att det är nödvändigt att för denna undervisning dela lärjungarna i grupper, som hvar för sig undervisas. Erhölle ett skoldistrikt af allmänna medel i årligt understöd till slöjdundervisningen endast 75 kronor för hvarje dylik skola, finge det uppbära för sådan skola ett jemförelsevis mycket mindre statsbidrag till denna undervisning än för skola, i hvilken de slöjdandes antal vore så litet, att en indelning i olika slöjdgrupper vore obehöflig. I de medelstora och större städerna med deras många paralella, till antal och storlek vexlande skolklasser kan för öfrigt något visst antal å der befintliga folkskolor ej uppgifvas, enär någon bestämd norm för beräkningen i detta afseende ej finnes. I requisitionen af statsunderstöd till undervisningen i slöjd hafva därför några skolråd angifvit de olika slöjdgrupperna som särskilda afdelningar af folkskola och anhållit att i dylikt understöd erhålla ett belopp af 75 kronor för hvarje afdelning, men de hafva vanligen bekommit endast 75 kronor för alla afdelningarna tillsammans, enär det understöd, hvarom här är fråga, utginge för skola, ej för skolafdelning. Andra skolråd deremot hafva i requisitionen af statsbidrag till ifrågavarande undervisning uppgifvit, att de för de olika slöjdgruppernas undervisning anordnat särskilda skolor och dymedelst för hvarje af dessa erhållit i understöd af allmänna medel ett belopp af 75 kronor. Oegentligt synes det dock vara att kalla hvarje grupp folkskolegossar, som undervisas i slöjd fyra timmar i veckan, ofta af folkskolans lärare och i folkskolans lokal samt på tid, som är bestämd för arbetet i denna, för en särskild skola. Rättare torde det vara att kalla en dylik grupp, hvad den i sjelfva verket är, nemligen afdelning af en skola.

Af det sagda torde emellertid den slutsats kunna dragas, att det för en någorlunda jemn och rättvis fördelning af anslaget till främjande af slöjdundervisningen är nödvändigt, att understöd till denna undervisning får utgå äfven för afdelning af skola, och att sålunda

föreskriften i nådiga kungörelsen den 11 september 1877, att understöd af allmänna medel till slöjdundervisningen skall utgå för hvarje skola, förändras derhän, att sådant understöd förklaras utgå för hvarje skola eller afdelning af skola.

Dernäst torde den frågan böra tagas i skärskådande, om ett bestämdt antal af i slöjdundervisningen deltagande gossar bör föreskrivas som vilkor, för att understöd af allmänna medel till nämnda undervisning skall få utgå till skola eller afdelning af skola.

Under år 1892 funnos på landsbygden ej mindre än 170 skolor, i hvilka de slöjdandes antal understeg 10. Det torde kunna med skäl ifrågasättas, huruvida, om i en skola ett så litet antal vill begagna sig af slöjdundervisningen, nyttan af denna motsvarar de kostnader, som derpå nedläggas, och om staten bör understödja den, då i ett skoldistrikt ett så ringa intresse finnes för densamma, att endast så få vilja göra sig den till godo.

Under samma år funnos i städerna 74 slöjdgrupper eller skolor, i hvilka elevantalet understeg 16, nemligen

5 med	6—8	elever
11	„ 9—10	„
58	„ 11—15	„

I en stad, der de slöjdandes antal nämnda år uppgick till 216, indelades dessa i ej mindre än 19 grupper, i en annan stad, der de slöjdande voro 147, fördelades dessa i 12 grupper.

Häraf torde kunna slutas att slöjdundervisningen i åtskilliga städer är anordnad på ett sätt, som gör statsverkets utgifter därför onödigtvis stora.

För att statsbidrag till främjande af undervisning i slöjd må medföra ett så omfattande gagn som möjligt, och statsverket ej onödigtvis betungas med utgifter därför, torde det således vara nödvändigt att bestämma det minsta antal slöjdande gossar, som skall finnas i skola eller skolafdelning, för hvilken skoldistrikt har rätt att af allmänna medel uppbära understöd till bekostande af undervisningen i slöjd.

Enligt de ofvan omtalade uppgifterna från de särskilda skoldistrikten funnos år 1892 på landet

6 skolor med	4 slöjdande gossar och derunder,
8	„ „ 5 slöjdande gossar
28	„ „ 6 „ „
19	„ „ 7 „ „

Transport 61 skolor.

Transport	61	skolor			
	53	„	med	8	slöjdande gossar
	56	„	„	9	„
	81	„	„	10	„
	365	„	„	11—14	„
	<hr/>				
Summa	616.				

Hade det nu varit föreskrifvet, att minst 15 gossar, som deltago i slöjdundervisningen, skulle finnas i en skola, för hvilken skoldistrikt finge uppbära understöd af statsmedel till sagda undervisning, hade ej mindre än 616 skolor måst undantagas från dem, för hvilka dylikt understöd kunde erhållas. Derigenom skulle dock ifrågavarande undervisning lidit allt för stort afbräck, då många skoldistrikt, i hvilka behovet af undervisning i slöjd är känbart, äro för fattiga att utan statsunderstöd bekosta sådan undervisning, och då barnantalet i åtskilliga skolor i dessa distrikt är så litet, att det, så länge deltagandet i slöjdundervisningen ej är obligatoriskt, kunde vara svårt, ja, omöjligt att uppbringa de slöjdande gossarnas antal till 15. Deremot torde det ej vara förenadt med alltför stora svårigheter att i skoldistrikt, der det finnes ett verkligt behof af och lefvande intresse för slöjdundervisning uppnå antalet 10.

Om det stadgades som vilkor för erhållande af statsunderstöd till slöjdundervisningen för en skola, att minst 10 af lärjungarne skulle deri deltaga, komme visserligen åtskilliga skoldistrikt att förlora det understöd, de hittills uppburit, men dels torde det ej vara skäl att både stat och kommun underkasta sig stora uppoffringar för undervisning i ett ämne, om endast ett ringa fåtal vill begagna sig deraf, dels torde det ej kunna anses som menligt för slöjdundervisningen öfver hufvud taget, om understöd till nämnda undervisning ej får uppbäras för sådana skolor, i hvilka de slöjdande ej uppgå till 10.

Då fråga blir om skolafdelning, torde deremot antalet 10 vara för litet. Blefve det föreskrifvet, att minst så många slöjdande skulle finnas i den skolafdelning, för hvilken skoldistrikt hade rätt att uppbära sådant understöd, hvarom här är fråga, skulle skolråden frestas att indela de slöjdande i grupper med omkring 10 i hvardera, helst som de kunna stödja sig på den af många hyllade åsigten, att slöjdgrupperna måste vara små, om undervisningen skall medföra goda resultat. Men, då erfarenheten lärt, att ett större antal slöjdande med framgång kan undervisas tillsammans af en lärare, vore en sådan anordning af slöjdundervisningen mer än behöfligt betungande för

statsverket. I många skoldistrikt förekommo ock år 1892 skolor eller grupper, hvarti antalet slöjdande, som undervisades tillsammans, öfversteg 10. Så funnos nämnda år i städerna

58	grupper eller skolor med	11—15	elever
32	”	”	”
27	”	”	”
18	”	”	”

Under sådana förhållanden synes det, som om elevantalet i en skolafdelning, för hvilken understöd af allmänna medel till slöjdundervisningen får uppbäras, utan fara skulle kunna bestämmas till 15.

Enligt de från de särskilda skoldistrikten inhemtade uppgifterna undervisades under 1892 på landsbygden 24,753 gossar i slöjd. Dessa voro fördelade på 1,404 skolor, af hvilka

170	hade	1 — 9	elever
446	”	10—14	”
300	”	15—19	”
240	”	20—24	”
124	”	25—29	”
96	”	30—44	”
24	”	45—59	”
3	”	60—74	”
1	”	75—89	”

Summa 1,404.

I städerna deltogo samma år 9,513 folkskolegossar i slöjdundervisningen. Dessa voro fördelade i 297 grupper och skolor, nemligen:

9	med	1—9
56	”	10—14
36	”	15—19
29	”	20—24
21	”	25—29
82	”	30—44
43	”	45—59
9	”	60—74
4	”	75—89
7	”	90—104
1	”	180.

Summa 297.

De större af dessa grupper och skolor hafva naturligtvis så väl på landsbygden som i städerna varit indelade i mindre arbetslag.

Enligt de meddelanden, som af landshöfdingeembetena lemnats till ecklesiastikdepartementet, utanordnades under år 1892 till vederbörande skoldistrikt 121,266 kronor 62 öre för 1,624 skolor. Omkring 80 skolor och grupper synas sålunda under år 1892 af en eller annan anledning ej hafva erhållit understöd af statsmedel till undervisning i slöjd.

Tillämpade man de ofvan föreslagna villkoren för erhållande af understöd utaf allmänna medel till slöjdundervisningen på förhållandena, sådana de voro år 1892, eller på samma antal slöjdande och med den fördelning af dem i skolor och grupper, som här ofvan är angifven, skulle på landsbygden 1,391 och i städerna 545 skolor och skolafdelningar kunnat komma i åtnjutande af ifrågavarande understöd. Den dertill behöfliga anslagssumman skulle hafva uppgått till 145,200 kronor eller omkring 23,930 kronor mer, än som under nämnda år verkligen utanordnats för ändamålet.

Häraf får dock ingalunda den slutsats dragas, att den föreslagna ordningen skulle medföra större proportionerlig kostnad än den gamla. Att den faktiska kostnaden för 1892 stannat vid ett belopp, som understiger den summa, hvartill man skulle hafva kommit med tillämpning af den föreslagna ordningen, eller 145,200 kronor, beror dels derpå, att af någon anledning icke alla de 1,624 skolor, för hvilka statsbidrag utanordnades under nämnda år, erhöilo 75 kronor hvar, dels ock hufvudsakligen derpå, att de särskilda skoldistrikten ej uti vidsträcktare mån, än som egde rum, begagnade sig af utvägen att för de gossar, som ville deltaga i slöjdundervisningen, anordna särskilda så kallade slöjdskolor med ett ringa antal elever, dels slutligen derpå, att för åtskilliga skolor eller skolafdelningar ej erhållits beräknadt statsbidrag, enär de föreskrifna villkoren därför ej blifvit uppfyllda.

I samma mån som skoloråden indela de slöjdande gossarne i grupper och för dessa anordna särskilda skolor, hvilka utan hinder af gällande bestämmelser kunna göras så små som helst, borde och måste den nuvarande ordningen medföra för staten proportionsvis större utgifter i och för ifrågavarande undervisning. Och dessa utgifter kunna blifva onödigtvis stora just derigenom, att elevantalet i de särskilda skolorna kan sättas lägre, än som för en tillfredsställande undervisning är behöfligt.

Redan under år 1893, under hvilket år antalet af de för de särskilda gruppernas undervisning anordnade skolorna säkerligen ej obe-

tydligt stigit, kommer det att med all sannolikhet visa sig, att statens utgifter i och för undervisningen i slöjd blifvit jemförelsevis större än under föregående år, helst som det synes råda hos en stor del skolråd en viss benägenhet att för de särskilda slöjdgrupperna bestämma ett ringa antal elever.

Med allt skäl synes sålunda kunna antagas, att, om villkoren för erhållande af statsunderstöd till bestridande af kostnaderna för undervisning i slöjd förändras på sätt, som här ofvan blifvit föreslaget, statsverkets utgifter för nämnda undervisning ej komme att ökas. Sannolikt är snarare, att de komma att blifva jemförelsevis mindre, än som kan blifva fallet enligt i detta hänseende nu gällande bestämmelser.

Beträffande slöjdundervisningens anordning i öfrigt, torde fortfarande böra iakttagas, att läsning och slöjd på lämpligt sätt omvexla med hvarandra, hvadan föreskriften, att undervisning i slöjd skall meddelas minst fyra timmar i veckan under hela den årliga lästiden, torde böra bibehållas.

Med anledning af hvad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visar sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvori antalet slöjdande gossar uppgår till minst 10, erhålla ett årligt understöd af 75 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden,

samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flera afdelningar, må på här ofvan angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvori antalet uppgår till minst 15, erhålla likaledes ett årligt understöd af 75 kronor.

På tillstyrkan af statsrådets öfrige ledamöter behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse bilagan B vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

August Wall.